

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת תצוה

לשים את התלמיד על האב...

גיליון מס' 87 תש"פ

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/תצוה לשים את התלמיד על הלב...

גדול הדור בתקופת תקומת יהדות ארצות הברית, היה הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין זצ"ל. ענק רוח, שגאונותו בתורה הייתה ביטוי להתמדתו המופלאה במשך עשרות שנים, והכרעותיו ההלכתיות משמשות עד היום אבן דרך מרכזית בפסיקת ההלכה. ישיבת 'תפארת ירושלים' שעמד בראשה, הייתה אבן שואבת לצורבים צעירים, תלמידי חכמים צעירים בתחילת דרכם הרוחנית. יחד עם נשיאתו בעול הנהגת הדור כולו, היה רבי משה אב רחום ואוהב לתלמידי הישיבה, בה הרביץ תורתו ובין כתליה שהה ברוח שעות היום. היה זה ביום רגיל ושגרתו. רבי משה מגיע כדרכו לישיבה בשעת צהריים מוקדמת, ומיד במסדרון הכניסה שם לב לילד קטן כבן שמונה, עומד נבוק ומבולבל על יד הטלפון הציבורי. רבי משה פסק מהילוכו ועצר על יד הילד. הניח יד רכה על כתפו ושאל בנועם: 'ילד, מה שמך?'... 'פיליפ'. ענה הילד קצרות. 'האם הנך זקוק לעזרה? האם חסר לך משהו? מדוע אתה עומד כאן נבוק ותוהה?' הוסיף רבי משה לשאול. הילד גמגם קלות והשיב: 'אני... הייתי זקוק לאסימון... כלומר, הייתי צריך להתקשר להורי, והיה לי אסימון לטלפון הציבורי. אך עד שהגעתי לטלפון, אני מפשפש בכיסים ואינני מוצא את האסימון...' ענה הילד במבוכת מה. 'חכה רגע', אומר רבי משה, 'אני כבר מביא לך אסימון. חכה לי כאן כמה דקות, טוב?' אומר רבי משה. וכהרף עין, נראה גדול הדור, מנהיג יהדות ארצות הברית, מי שיבול מבורך של כמה וכמה כרכי 'אגרות משה' כבר נכתבו בקולמוסו, ראש ישיבה נערץ וגדול תורה

מופלג, רץ במעלה המדרגות אך לא ממהר לפנות למקומו במזרח היכל בית המדרש, אלא מתחיל להתרוצץ, מחפש לקנות אסימון... לא בקלות מצא רבי משה אסימון. למרות רצונם הכנה לסייע, רוב תלמידי הישיבה לא החזיקו כזה בכיסם באותם ימים. אם היה מישהו זקוק לאסימון – היה הולך ורוכש אסימון, מדבר בטלפון וזהו. בתום מאמץ לא קל ומרדף לא קצר מצא רבי משה אסימון, ושם פעמיו בחזרה אל פיליפ, הממתין על יד הטלפון הציבורי... אך כשהגיע לפיליפ, נשבר לבו בקרבו. הילד עמד ובכה בכי תמרורים! 'מה קרה פיליפ? חשבת ששכחתי ממך? הנה, מצאתי לך אסימון', מחייך רבי משה, ומוציא את האסימון מכיסו... 'לא', העווה הילד את פניו, 'אינני זקוק לאסימון כבר. הוא הגיע מאוחר מדי...' קונן בדמעות... 'מדוע?' שואל רבי משה, ומתכופף לגובהו של פיליפ בן השמונה. 'הנה, קח את האסימון ותוכל להתקשר להוריק...' כמעט 'מתחנן' רבי משה... 'אין לי מה להתקשר אליהם יותר' רוקע הילד ברגליו, 'מאוחר מדי! רציתי להתקשר להוריי, לספר להם שמצאתי כאן חבר, את דיויד, ואני רוצה להישאר לשחק אתו ואז אאחר הביתה. עד שהגיע האסימון כבר מצא דיויד חברים אחרים לשחק איתם, ואני כבר יכול לחזור הביתה' התייפח בבכי... 'לא נורא, צדיק, אל תבכה', אומר רבי משה ברכות. 'הנה, קח את האסימון, התקשר הביתה והודיע להוריק שאתה מאחר. אחר כך נלך ביחד לחפש את דיויד, ובוודאי הוא ישמח לשוב ולשחק איתך', מציע רבי משה. לשמחתו לא היה גבול, כשהבחין שפיליפ מתרצה... רבי משה תוחב את האסימון בטלפון, והילד מחייג את המספר. מודיע להוריו על האיחור, ואמו מסיימת את השיחה ב'תיהנה פיליפ', שעה שאין לה שמץ של מושג מי נתן לבנה את האסימון, וכי גדול הדור עומד על ידו באותה עת, ממתין לסיומה של השיחה... 'עכשיו', אומר רבי משה בחיוך מאושר, 'הבה נלך לחפש את דיויד.'

בפשטות שאין מילים לתארה הוא נוטל את ידו של פיליפ, ויחדיו הם יוצאים מבנין הישיבה, ענק הרוח וילד בן שמונה, צועדים יד ביד... רבי משה מבחין בחבורה של ילדים משחקים, ושואל את פיליפ: 'אתה רואה כאן את דיויד?' הילד סוקר את ילדי החבורה, ומניע ראשו אנה ואנה לשלילה. 'לא, דיויד לא פה', הוא אומר מאוכזב. 'לא נורא', אומר רבי משה, 'נמשיך לחפש. בעזרת השם עוד נמצא אותו'... וגאון הגאונים מוותר על עיון בסוגיא חמורה, מתפטר על הקפדתו בשמירת זמני הסדרים, זונח את סדר יומו העמוס לעייפה, ו... ממשיך לשוטט ברחובות מנהטן, יד ביד עם פיליפ הקטן... הילד סוקר עוד חבורות משחקים, ומרבה להתאכזב. דיויד לא נמצא בהן. רבי משה לא זונח אותו לאורך כל החיפושים, ותר יחד עמו אחרי קבוצות ילדים נוספות... לפתע אורו עיניו של פיליפ. 'הנה, הנה דיויד!' קרא בשמחה, אך מיד השתנה טון דיבורו לעצוב וכאוב – 'אבל הוא כבר מצא לעצמו חבר אחר לשחק אתו', שב הילד לקונו... רבי משה לא נרתע, וניגש לדיויד ולחברו. שני הילדים נבהלו קמעא כשראו את גדול הדור קרב לעברם, ועוד קורא אחד מהם בשמו: 'אמרו נא, מי משניכם הוא דיויד?'... 'אני' השיב אחד מהם, מסמיק עד תנוכי אוזניו... 'ומה שמו של חברך?' הוסיף רבי משה ושאל. 'מוריץ' השיב דיויד במבוכה. 'יפה מאוד', אומר רבי משה, ומחייך חיוך רחב. כעת, יורד גדול הדור מארבע אמות של הלכה, היישר לחדר הדיונים באולם המשחקים.. 'אמור נא מוריץ, האם תסכים לשחק בשלישיה, אתה דיויד ופיליפ?'... 'כן', הנהן מוריץ בראשו. עתה ממחר רבי משה 'לתפור' את קצוות העסקה. 'דיויד יקירי', אומר רבי משה במתיקות, 'אני יודע שחייכית לפיליפ הרבה זמן, המתנת לו בסבלנות ראויה לשבח. אבל האמת, הוא לא היה אשם בכלל שהתעכב מלבוא לשחק אתך... הרי בוודאי תסכים כי היה עלינו להודיע להוריו על האיחור, ולשם כך הוא היה זקוק לאסימון. הוא לא

אשם שאני קצת מבוגר, ולקח לי הרבה זמן להשיג אסימון... אני אשם בכך, דיוד. אל תכעס על פיליפ, הוא היה בסדר, אני לא הייתי בסדר... אתה מסכים לצרף גם אותנו למשחק ותשחקו שלושתכם ביחד? קיבל דיוד את 'התנצלותו' של רבי משה, וסלח לפיליפ על האיחור. ולא עלה רבי משה חזרה להיכל הישיבה, עד שבדק שוב ושוב כי המשחק מתנהל כהלכה, להנאתם של שלושת הילדים... אם היה רבי משה דמות מופת בתורה, על אחת כמה וכמה שהוא דמות מופת בענווה – כי אם גדול הדור מסוגל לנהוג בכזו פשטות, להיות כה שפל רוח בעיני עצמו, לנהוג בכזו סבלנות נדירה מול ילד רק – הרי עבורנו הדברים קל וחומר...

פעמים מטריחים אותנו בדברים שלא היינו עושים לעצמנו..., פעמים מבקשים טובה, שאולי אינה מתאימה לערכינו..., ואפילו – פוגעים בכבודנו במידה רבה, כזו שאנו חושבים שחובתנו להשיב מנה אחת אפיים, אולי רק כדי לשמור על הכבוד המקצועי, הערך המשפחתי, הזהות הייחודית... הבה ניזכר, נתרגש מהמראה המדהים הזה. איך גאון הדור, ענק הרוח, מחפש ומתרוצץ, משוטט וטורח, בשביל אסימון לפיליפ. האם היה זה לפי כבודו ומעמדו? האם כך נאה ויאה? ואחר כך, איך הוא מחפש את דיוד, מתנצל כאילו עשה עוול, מסדיר את היחסים בין פיליפ לדיוד ומוריץ – האם זה לפי מעמדו, שמירת הזמנים שלו, וגדלותו האיסופית? כנראה שכן! כי ככל שאדם גדול יותר – הוא עניו יותר. הוא יודע את דרגתו, מכיר בערכו, אך נכון לסייע לכל אדם, הוא לא רואה פחיתות כבוד בכך, וגדלותו

– בענוותנותו! (הרב אשר קובלסקי)

*

כתוב בפרשת השבוע: "ולקחת את שתי אבני השוהם ופתחת עליהם שמות בני ישראל". בשני מקומות בבגדי הכהונה נשא אהרן את שמות בני ישראל: על כתפי האפוד ועל אבני החושן. אך יש חילוק ביניהם –

מציין הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל: השמות שעל החושן היו כתובים כל שבט על אבן נפרדת, ואילו על כתפי האפוד היו כתובים על כל אבן שעל כל כתף, ששה שמות יחד. ללמדך – אומר הרב פינקוס – שלגדול הדור הנושא את משא העם, ישנם שני תפקידים: הראשון, לשאת את המשא הציבורי על כתפיו, לטפל בענייני הציבור, בנושאים הכלליים השייכים לכלל העם כאחד, גזירות ותקנות ציבור לסוגיהם. ואילו התפקיד השני הוא לשאת על ליבו את משאו של כל יחיד ויחיד, להתייחס לכלל פונה, לשמוע את מצוקתו ולהיות לו לאוזן קשבת. המשא הפרטי ראוי הוא להינשא על הלב, שם פועם רגש הרחמים, ולכן בחושן שעל לב אהרן היה כתוב על כל אבן, כל שם בנפרד. ואילו את המשא הכללי, משא המבטא אחריות, נושא אהרן על כתפיו – ולכן על כתפי האפוד היו השמות כתובים יחדיו, ששה על כל אבן.

*

אין ספור ספורים מסופרים על גדולי הדורות, שליבם היה פתוח לצרתם הפרטית של השוחרים לפתחם. ולמרות שהיו עסוקים כל העת בעבודת ה' ובבעיות הכלל, ונשאו על כתפם את משא העם, לא נמנעו מלעזור ולתמוך בנזקק הפרטי וביהודי הבודד הנצרך לתמיכתם.

כך גם חינוך האדמו"ר 'בעל התניא' זצ"ל את נכדו רבי מנחם מנדל, שהיה רגיל ללמוד בבית סבו. פעם אחת היה שקוע רבי מנחם מנדל בלימוד, ולא שמע כלל שבנו הקטן פרץ בבכי, והמשיך ללמוד, כאילו לא ארע דבר. סבו ה'בעל התניא' שמע את בכי התינוק מהקומה השניה בה ישב, ירד ונטל את התינוק בזרועו והרגיע אותו. לפתע הבחין רבי מנחם מנדל בסבו הגדול כשהוא מרגיע את בנו, התנצל שהיות שהיה שקוע בלימוד, לא שמע כלל שהתינוק בוכה.

אמר לו הסבא: "וכי חושב אתה שהייתי שקוע בלימוד פחות ממך?!
עליך לדעת שכשיהודי בוכה, צריך לשמוע אותו בכל מצב. אף
כשאתה באמצע הלימוד, עליך לשים לב לצרתו של יהודי הזקוק
לעזרתך. אין שום סיבה בעולם שיכולה לגרום לך שלא לשמוע בכי
של יהודי..."

*

14 שנים לפני פטירתו, כאשר לקה הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל
בליבו, הוא נלקח לבדיקה קרדיולוגית. הרופאים אמרו שצריך
לעשות צנתור, כי יש סתימה גדולה בעורקים. הרב עובדיה ביקש
מהרופאים ללכת הביתה לשלוש שעות, שלאחריהם ישוב לבית
החולים. איש לא הבין למה ביקש זאת. כאשר הגיע לביתו אמרו לו
ילדיו: זו סכנה, אתה צריך צנתור. אך הרב עובדיה הסביר שהוא
באמצע לכתוב תשובה הלכתית על עגונה, אישה צעירה שבעלה
נעלם ולא חזר הביתה, וצריך להתיר אותה לנישואין. אמר הרב
עובדיה: 'אם חס וחלילה לא אחזור הביתה, אני לא בטוח שיש מי
שיתיר את האישה הזאת לנישואין. לכן אני לא יכול ללכת לבית
החולים עד שאסיים לכתוב את התשובה, והאישה הצעירה תוכל
להינשא שוב'.

*

היסוד להצליח עם התלמידים...

אמר ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל: פעם התלוויתי למרן
בעל החזון איש זיע"א, שהלך לבקר את אמו בבני ברק. הוא אמר לי
את דברי התנא באבות: "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", מה
הפירוש? אם רוצים להצליח עם התלמידים, **היסוד הוא לאהוב את
הבריות. שהתלמיד ירגיש שהרב אוהב אותו, רק אז אפשר לקרבו
לתורה.** אם חסר, חלילה, אהבה לתלמיד, לא יועילו כל מיני

תחבולות ועצות. (ועידת החינוך השלישית, ניר עציון, תשע"א)

*

התלמידים מרגישים שאתה משקיע כל כוחותיך!

אמר הגראי"ל שטיינמן זצ"ל: "עבודת החינוך ללמד – זו עבודה קשה, לא רק מבחינה זו שדורש הרבה כח גופני, גם זה צריך. אבל צריך גם כן בעיקר שהאדם ישקיע את כל כוחו, זה לא כמו דברים אחרים שמספיק שהגוף עובד, אלא צריך לעבוד גם עם כל כוחות הנפש. וכפי מה שהאדם יותר משקיע את כחות הנפש הוא יותר מצליח, והתלמידים מרגישים בזה ביותר, אם יש רק איזו הפחתה בהתמסרות של המלמד אז הוא משפיע פחות. זה דבר שכל אחד צריך לדעת: אין שום הבנה בדבר, אבל התלמיד מרגיש אם זה נמסר בכל הלב ובכל המחשבה או לא, כי אדם בדרך כלל יש בו מידת העצלות, ולא רק עצלות מעשיית דברים גופניים קשים, אלא בדברים רוחניים יש יותר עצלות, גם נטילת "ויטמינים" לא יועיל לזה.. יש עצלות ממחשבה, יש עצלות מריכוד, יש עצלות מלהבין, הרבה פעמים שואלים למלמד על תלמיד מסוים ואומר שהוא עצלן במחשבה, וכמו שיש תלמיד שמתעצל, יש גם מלמד שמתעצל, הוא מתעצל מלהתרכז. ובאמת יש בזה כל מיני סיבות, כיון שיש לאדם עול פרנסה או קשיים בבית וקשה לו להיות מרוכז בלימוד, לפעמים המלמד בא והראש לגמרי רחוק מלהיות מרוכז כל צרכו להעניק לתלמיד את כל מה שצריך, יש לו עול פרנסה ובבית יש מצבים קשים כפי שכל אחד יודע, קשה לו להיות בדרגה כזאת שיוכל להעניק לתלמיד, אבל זה מה שנדרש מהמלמד". ("מלא פי תהלתך")

*

סיפר הרב יצחק לורנץ שליט"א: הימים, סוף תקופת 'בין הזמנים', רגע לפני פתיחת 'זמן אלול' בישיבות. על קו הטלפון: הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. "הלו, פה מדבר הסבא אויערבאך", פתח את השיחה, כהרגלו בקודש. "אני צריך ממך חסד עבור הבחור... הלא

אתה מכיר אותנו... הוא מאושפד ב'הדסה'. אמרתי להוסיף לו שם לרפואה. המצב שלו משתפר, בחסדי השם. הרופאים סבורים שהוא יוכל להתחיל את ה'זמן' בישיבה, לפחות 'סדר' אחד ביום, עד שמצבו ישתפר". ר' שלמה זלמן נקט בשמה של ישיבה לצעירים מצוינים, השוכנת במרכז הארץ, ונאנח בכאב: "ראש הישיבה שבה חשקה נפשו – אינו מוכן להכניס את הבחור לישיבה בשום פנים ואופן, למרות שהתקבל לישיבה לפני המחלה. לטענתו, עם כל הכאב שבדבר, הוא לא יכול להתעלם מהקשיים שהבחור יגרום לבחורים אחרים בישיבה. היעלמותו לעתים תכופות לצורך טיפולים ובדיקות רפואיות, תגרום ל'בטלה' אצל החברותא שיסדרו לו... הדבר לא טוב לאף אחד, ובוודאי שזה לא טוב לבחורים צעירים שמתחילים כעת את לימודם בישיבה"... האם אוכל לעזור? שאלתי. ענה ר' שלמה זלמן: "מניסיוני, לראש ישיבה זה יש 'דרך ארץ' כלפי, הוא למד אצלי בישיבה. בדרך-כלל הוא לא מסרב לבקשותיי, אך קרה שפניתי אליו לגבי תלמידים מסוימים, הוא טען שההתערבות שלי עלולה להזיק לבחורים אחרים בישיבה, ואמר בזה הלשון: 'היות ואני לא יכול להתנגד לבקשת הראש ישיבה, אני מוכן להניח את המפתחות ולהתפטר מהנהלת הישיבה'. אך איני רוצה שדבר כזה יקרה"... "אין דרכי להטריח אנשים", הוסיף ר' שלמה זלמן, "אך זהו מקרה קיצוני... אלא גש אליו ותבקש ממנו לבוא אלי בערב"... תמהתי בליבי: כיצד יצליח הרב לשכנע? לראש הישיבה לצעירים הנ"ל, היה 'דרך ארץ' כלפי רבינו, והוא היה מסור עד מאד לתלמידיו, אך כאשר שני ערכים אלה התנגשו – הוא לא התלבט: בעצמי הייתי עד למקרה בו הגיש, בכנות גמורה, את התפטרותו, אך ר' שלמה זלמן סירב לצעד זה בהכירו את התועלת העצומה של ראש הישיבה לתלמידיו. העליתי במוחי השערות כאלה ואחרות, ולא ידעתי כיצד יסתיים הסיפור. בסופו של יום, לימד אותנו הגרש"ז

זצ"ל שיעור גדול בענייני חינוך – מִסָּר חובה לכל הורה ומחנך
באשר הוא. אכן, כמתוכנן הבאתי את ראש הישיבה עוד באותו ערב
לבית הרב. התבקשתי לצאת מהחדר, אך מאוחר יותר החליט
ראש הישיבה לספר לי מה התחולל בקודש פנימה, בבחינת 'הוראה
לרבים', וכך אמר: "תכננתי לפתוח בסדרת הטיעונים של 'מה יקרה
אם אקבל את הבחור', אך ר' שלמה זלמן, שלא כהרגלו, לא רצה
לשמוע. הוא פנה אליי בסבר פנים מיסורות וכואבות, ואמר לי בקול
בוכים: 'בוודאי יש לך משנה סדורה, צודקת והגיונית מדוע לא תוכל
לקבל במסגרת הישיבה שלך – המושתתת על סדר – את התלמיד
דן, אבל הפעם אני מבקש ממך להקשיב לדברי, מבלי קשר לכל
טיעון'. אז אמר את משפט המפתח: 'כדי שנוכל לחנך את ילדינו
ותלמידנו, הקב"ה נתן לנו שני כוחות מרכזיים: הראש והלב. בדרך-
כלל, עלינו לאזן בין הכוחות ולהשתמש בשניהם במינון המתאים
לכל מקרה ומקרה. לעתים נדירות, צריך לקחת בשתי ידיים את
הראש, כביכול לעקור אותו ממקומו, להניח אותו בצד, ולהשתמש
בלב בלבד... ואני פוסק שכאן זה המקרה!"

אחרי תקופה, פגשתי את ראש הישיבה והוא סיפר לי בהתרגשות על
הפתרון שמצא: הוא קבע חברותא בשלישיה, כך שגם אם הבחור
המבריא נאלץ להיעדר מהישיבה לצורך ביקורים בבית הרפואה –
שני התלמידים האחרים יכולים להמשיך ללמוד, מבלי לפגוע
בסדרי הישיבה, וכולם עולים ומתעלים במעלות התורה והיראה.
הוסיף ראש הישיבה: "את הבעיה הטכנית הצלחתי לפתור בס"ד
באמצעות החברותא בשלישיה, אך לא פחות חשוב מכך: ההוראה
של ר' שלמה זלמן שינתה את כל התפיסה החינוכית שלי, לא רק
במקרים קיצוניים אלא גם במהלך השוטף: לחנך בשילוב נכון של
רגש ושכל, ובמידת הצורך לחשוב מחוץ לקופסה".

*

מובא בספר: "אהל משה" דבריו הנפלאים של הסבא מקלם זצוק"ל ומוסר השכל בצדמ: "נאמר על אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומשום כך זכה לאהבת ולאהדת כלל ישראל. גם כאן כשנשא את שמות ישראל על לבו לא היה זה אך ה"שמות" החיצוניים גרידא, כי אם המהות הפנימית של כל אחד מהם. כי בהיותו אוהב ישראל אמיתי הכיר את פנימיות לבבו של כל אדם מישראל, את צרכיו, את דרישותיו. ובלבשו את "חושן המשפט" נשא את משפט בני ישראל וצרכיהם "על לבו לפני ה' תמיד".

*

מחנך הוא זה שחושן משפט עם שמות תלמידיו מונח על ליבו –
ובתוך ליבו.

שבת שלום!

העלון מוקדש
להצלחת התורם וכל משפחתו
ברוחניות ובגשמיות

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com